

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Николай Вуков, ИЕФЕМ-БАН

за дисертацията на Здравка Георгиева Димитрова „Био земеделието в България: нови социални практики в контекста на национални и европейски политики“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“

Дисертацията на Здравка Георгиева Димитрова е посветена на важна и актуална тема в съвременните изследвания в полето на хуманитарните и социални науки. Политиките и практиките, свързани с провеждането на биологично земеделие, неговите различни икономически, социални и екологични аспекти, и мрежата от разнообразни фактори и актьори, включени в оползотворяването на неговия потенциал, е обект на все по-засилено внимание през последните години от страна на изследователи от различни дисциплини. Темата е все по-актуална в контекста на новите европейски политики в сферата на селското стопанство и на новите подстъпи, които се предприемат на национално ниво за реорганизиране на аграрния сектор и постигане на максимална ефективност с оглед на основните ландшафтни, климатични, социално икономически и културни особености в дадената страна. За България, която все още е под знака на продължителните и до голяма степен хаотични и непоследователни промени в сектора по време на пост-социалистическия преход, този проблем е особено актуален и с оглед на синхронизирането на националните политики със съвременните европейски тенденции, което – независимо от декларативно заявения ентузиазъм, невинаги намира реално осъществяване в практиката. Проблемът, обект на изследване в дисертацията, е актуален и предвид това, че прилагането на много от тези политики е обусловено от пъстра съвкупност от подстъпи и нагласи на локално и регионално ниво, както и от сложна мрежа от отношения между институции и социални агенти, изследването на които би било изключително полезно за разбирането на процесите в този сектор.

Това са някои от предизвикателствата, с които всеки един изследовател по такава проблематика се сблъсква и към който следва да приложи цялостен комплекс от методи и подходи с цел задълбочено представяне и анализ на изследваните явления и процеси. Дисертацията на Здравка Димитрова не само умело се справя с тези предизвикателства, но и въз основа на богат емпиричен материал, анализиран от различни изследователски ъгли, успява да направи изключително задълбочен прочит на ситуацията с био земеделието в България в продължение на четвърт век и да предложи новаторско по своя характер проучване по тази тема. Дисертационният текст се отличава с редица достойнства и, без да претендирам за изчерпателност, бих откरोил основните от тях.

Трудът е много добре структуриран, с логично и стройно изложение, с впечатляващ баланс между теоретични постановки и емпиричен анализ, и с постоянно апробиране на основните хипотези с подходящи примери, всеки един от които задълбочено анализиран сам по себе си. Изведените в началото изследователски проблеми са ясно и точно очертани, а представените тези са убедително защитени в хода на изложението. Теоретичната база на изследването е изключително богата, а използваните изследвания свидетелстват за отлично познаване на съществуващите публикации по темата и за умение те да проговорят адекватно и обосновано при прочита на материали, почерпени от българския контекст. Методологията на проучването включва богата съвкупност от методи и подходи, с отчетлив акцент върху анализа на нормативната рамка, свързана с биологичното земеделие, и на разнородни интервюта с оператори или експерти в областта. Избраните изследователски ракурси – от гледна точка на институциите и институционализма, мрежата от политики и процесите на европеизация със специфичните взаимодействия, въздействия и вариации, които те пораждат в пост-социалистически контекст – са оказват особено плодотворни за подчиняването на разнородните тенденции и богатия емпиричен материал на единна аналитична перспектива.

Много добро впечатление прави изчерпателното представяне на групите от фактори, мотивиращи избора на дейност в био сектора – представяне, което позволява на авторката да открие няколко типа оператори на биологично земеделие, които да анализира от гледна точка на тяхното следване на икономическа, институционална, екологична и пр. логика. Убедително проследена е връзката между произвеждането на био продукцията и нейното предлагане на пазара, като тук, както и навсякъде в текста, авторката отделя специално внимание на гледната точка на операторите, на съвкупността от вътрешни логики и нагласи, водещи ги в избора на една или друга стратегия в заниманията с биологично земеделие. В плана на системно анализираната в дисертационния текст мрежовост на политиките е и задълбоченият прочит на взаимодействията между био операторите, на начините и формите за тяхното сдружаване, на ефективността на политиките тогава, когато те са провеждани в резултат от партниране и сътрудничество между различните агенти. Една от най-силните части в дисертацията, която лично за мене беше и една от най-любопитните, е тази за взаимодействието между конвенционално и биологично земеделие – за начините, по които различните групи оператори встъпват във взаимодействие помежду си, как представят и легитимират избория от тях подход, как се конкурират и как си сътрудничат при осъществяването на своите намерения като ангажирани в сферата на селското стопанство. Тук, както и на други места в своя труд, авторката извежда отново значението на институционалната среда и наличието на общност като важни условия за ефективното развитие на този тип дейност и за поддържането на нов биологичен сектор като цяло.

Направените в края на дисертацията заключения извеждат основните пунктове от анализа и представят в систематичен вид тенденциите и предизвикателствата пред развитието на био земеделието в страната. В синтезиран вид са представени особеностите на мрежовите политики в сектора и участието на различните актьори съвместно или независимо от държавата в провеждането на инициативи за биологично земеделие. Подлага се на съмнение хипотезата за възможното функциониране на сектора без подкрепата от държавата на този етап, което от своя страна аргументира и направения извод за необходимостта от превръщането на биологичното земеделие като един от приоритетите на общата държавна политика в селското стопанство. Това само по себе си откроява и още едно достойнство на дисертационния труд – приложимостта на много от постигнатите в него резултати. Освен като пионерско изследване върху този специфичен сектор през призмата на интердисциплинарен подход с използването на подходи и методи от различни дисциплини, дисертационният труд има значение също и в плана на възможното прилагане на резултатите от анализа в разработвани политики и стратегии в областта на селското стопанство.

В заключение бих искал да подчертая отново, че дисертацията на Здравка Димитрова предлага пред нас задълбочен и системен анализ на една нова социална реалност в българския социален живот – реалност, която предвид тенденциите, белязали нейното развитие през последните години, несъмнено има своето бъдеще и заслужава изследователско внимание. Оползотворяващ максимално наличната чужда литература по темата, трудът на Здравка Димитрова е новаторски в много отношения и вярвам, че ще помогне за разгръщането на по-нататъшни изследвания. По тази тема дисертантката вече има публикуван немалък брой публикации – както в български, така и в западни издания, което е отличен атестат за приемането на нейните изследователски разработки от научната колегия. Предвид безспорните достойнства на дисертационния труд и високото ниво на проведения анализ върху такава специфична и важна тема, убедено препоръчвам присъждането на научната и образователна степен „доктор“ на Здравка Георгиева Димитрова.

доц. д-р Николай Вуков

София

26 март 2018 г.